

«ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΛΟΓΟΥ ΣΕ ΠΑΙΔΙΑ ΠΡΟΣΧΟΛΙΚΗΣ ΗΛΙΚΙΑΣ»**«SPEECH PROBLEMS IN PRESCHOOL CHILDREN»**

της
Βαγενά Βασιλικής

Μεταπτυχιακή Διατριβή που υποβάλλεται
στην τριμελή επιτροπή για την απόκτηση του μεταπτυχιακού τίτλου του Προγράμματος
Μεταπτυχιακών Σπουδών Εξειδίκευσης του Τ.Ε.Φ. – Δ.Π.Θ. σε συνεργασία με το Ε.Κ.Ε.Φ.Ε.
Δημόκριτος – Ινστιτούτο Πληροφορικής και Επικοινωνιών με τίτλο: «Εξειδίκευση στις Τ.Π.Ε.
και Ειδική Αγωγή – Ψυχοπαιδαγωγική της Ένταξης».

Η τριμελής επιτροπή:

1.	ΜΑΝΤΑΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ	ΣΥΝΕΡΓΑΖΟΜΕΝΟΣ ΕΡΕΥΝΗΤΗΣ Ι.Π.Τ. Ε.Κ.Ε.Φ.Ε. "ΔΗΜΟΚΡΙΤΟΣ"
2.	ΚΑΡΑΜΠΑΤΖΑΚΗ ΖΩΗ	ΣΥΝΕΡΓΑΖΟΜΕΝΗ ΕΡΕΥΝΗΤΡΙΑ Ι.Π.Τ. Ε.Κ.Ε.Φ.Ε. "ΔΗΜΟΚΡΙΤΟΣ"
3.	ΔΡΙΓΚΑΣ ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ	ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΕΡΕΥΝΩΝ & ΕΡΕΥΝΗΤΗΣ Α' ΒΑΘΜΙΔΑΣ Ι.Π.Τ. Ε.Κ.Ε.Φ.Ε. "ΔΗΜΟΚΡΙΤΟΣ"

Αθήνα

2020

Περίληψη

Συχνά το παιδί μπορεί να παρουσιάσει καθυστέρηση στην ανάπτυξη του λόγου από τη γέννηση του έως και την ηλικία των έξι ετών. Τα παιδιά που παρουσιάζουν καθυστέρηση στην ανάπτυξη του λόγου σε σύγκριση με τα συνομήλικα παιδιά της τυπικής ανάπτυξης, μπορεί να παρουσιάσουν επικινδυνότητα γλωσσικής καθυστέρησης.

Τα προβλήματα λόγου πρέπει να εξετάζονται προσεκτικά ιδιαίτερα για την περίπτωση παιδιών προσχολικής ηλικίας, έτσι ώστε να αντιμετωπίζονται εγκαίρως, προκειμένου το παιδί να εντάσσεται ομαλά στη βαθμίδα της προσχολικής εκπαίδευσης, δηλαδή στο προνήπιο και το νηπιαγωγείο. Επιπλέον, τα προβλήματα λόγου μπορεί σταδιακά να οδηγήσουν το παιδί σε έλλειψη επικοινωνίας και μη επαρκή έκφραση, καθώς το παιδί μπορεί να παρουσιάσει περιορισμένο λεξιλόγιο και για το λόγο αυτό τα προβλήματα αυτά αντιμετωπίζονται πλέον θεραπευτικά.

Στην παρούσα εργασία, ύστερα από βιβλιογραφική ανασκόπηση, εξετάζονται οι λεπτομέρειες της τυπικής και της μη τυπικής ανάπτυξης του λόγου σε παιδιά προσχολικής ηλικίας, οι διαταραχές του προφορικού λόγου, τα συμπτώματα, καθώς και τα αίτια που τις προκαλούν. Στη συνέχεια, παρουσιάζονται σταθμισμένες δοκιμασίες ανίχνευσης των προβλημάτων λόγου. Έπειτα, παρατίθενται τρόποι παρέμβασης και θεραπείας για κάθε διαταραχή ξεχωριστά. Τέλος, καταλήγουμε σε συγκεκριμένα συμπεράσματα και προτάσεις τα οποία μπορούν να χρησιμοποιηθούν περαιτέρω για την αντιμετώπιση προβλημάτων λόγου που μπορεί να εμφανιστούν σε παιδιά στο μέλλον.

Λέξεις κλειδιά: προσχολική ηλικία, πρόβλημα λόγου, διάγνωση, παρέμβαση, επικοινωνία

Abstract

Often a child can develop a delay in developing its speech from birth to the age of six. Children who are late in speech development compared to peer children of formal development may be at risk of language retardation.

Speech problems need to be carefully considered in the case of preschool children so that they can be dealt with in a timely manner in order for the child to be properly integrated into the preschool education of the preschool and kindergarten. In addition, speech problems can gradually lead the child to lack of communication and inadequate expression as the child may present with limited vocabulary and therefore these problems are now treated.

The present study, after reviewing the literature, examines the details of formal and non-formal speech development in preschool children, the disorders of oral speech, the symptoms, and the causes. Then, screening tests to evaluate speech problems are presented. Also, ways of intervention and treatment for each disorder are listed separately. Finally, we come to specific conclusions and suggestions that can be further used to address speech problems that may occur in children in the future.

Keywords: preschool age, speech disorder, evaluation, intervention, communication

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Arriaga, R. I., Fenson, L., Cronan, T., & Pethick, S. (1998). *Scores on the MacArthur Communicative Development Inventory of children from low- and middle-income families*. *Applied Psycholinguistics*, 19, 209-223.
- Bastanfard, A., Rezaei, N. A., Mottaghizadeh, M., & Fazel, M. (2010, September). A novel multimedia educational speech therapy system for hearing impaired children. In *Pacific-Rim Conference on Multimedia* (pp. 705-715). Springer, Berlin, Heidelberg.
- Bauer, D., Goldfield, B., & Reznick S. (2002). *Alternative approaches to analyzing individual differences in the rate of early vocabulary development*. *Applied Psycholinguistics*, 23, 313-335.
- Bauer, P. J., Blue, S. N., Xu, A., & Esposito, A. G. (2016). *Productive extension of semantic memory in school-aged children: Relations with reading comprehension and deployment of cognitive resources*. *Developmental psychology*, 52(7), 1024.
- Berko, J. (1958). *The child's learning of English morphology*. *Word*, 14, 150-177.
- Bernhardt B. M, Kemp N., & Werker J. F. (2007). *Early word-object associations and later language development*. *First Language*, 27, 315-328.
- Bernstein, B. (1990). *Class, codes and control, vol. 4: the structuring of pedagogic discourse*. London: Routledge
- Bishop, A. J., Louis, E. J., & Borts, R. H. (2000). Minisatellite variants generated in yeast meiosis involve DNA removal during gene conversion. *Genetics*, 156(1), 7-20.
- Bishop, D. V., Price, T. S., Dale, P. S., & Plomin, R. (2003). Outcomes of early language delay. *Journal of Speech, Language, and Hearing Research*.
- Blachman, (1994). *What Reading Research Tells Us About Children With Diverse Learning Needs*.
- Bornstein, M. H., & Haynes, O. M. (1998). Vocabulary competence in early childhood: Measurement, latent construct, and predictive validity. *Child development*, 69(3), 654-671.

- Brassard, M. R., & Boehm, A. E. (2011). *Preschool assessment: Principles and practices*. Guilford Press.
- Brinton, B., & Fujiki, M. (2019). Facilitating Social Communication in Children With Developmental Language Disorder: A Bibliotherapeutic Approach. *Perspectives of the ASHA Special Interest Groups, 4*(3), 532-537.
- Brisk, M. E., & Harrington, M. M. (2010). *Literacy and bilingualism: A handbook for all teachers*. Routledge.
- Brooks, P. J., & MacWhinney, B. (2000). Phonological priming in children's picture naming. *Journal of Child Language, 27*(2), 335-366.
- Brown, R., & Fraser, C. (1963). The acquisition of syntax. In *Conference on Verbal Learning and Verbal Behavior, 2nd, Jun, 1961, Ardsley-on-Hudson, NY, US*. McGraw-Hill Book Company.
- Bruner, J. (1997). Celebrating divergence: Piaget and Vygotsky. *Human development, 40*(2), 63-73.
- Campbell, J. M., Bell, S. K., & Keith, L. K. (2001). Concurrent validity of the Peabody Picture Vocabulary Test-as an intelligence and achievement screener for low SES African American children. *Assessment, 8*(1), 85-94.
- Carrow-Woolfolk, E. (1995). *Oral and written language scales* (Vol. 93). Circle Pines, MN: American Guidance Service.
- Catts, H. W., Gillispie, M., Leonard, L. B., Kail, R. V., & Miller, C. A. (2002). The role of speed of processing, rapid naming, and phonological awareness in reading achievement. *Journal of learning disabilities, 35*(6), 510-525.
- Chan, L. L. S., & Sylva, K. (2006). *An exploration of assessment of early English language development for kindergarten children in Hong Kong* (Doctoral dissertation, University of Oxford).
- Chomsky, N. (1986). *Knowledge of language: Its nature, origin, and use*. Greenwood Publishing Group.
- Clark, E. V., & Hecht, B. F. (1983). Comprehension, production, and language acquisition. *Annual review of psychology, 34*(1), 325-349.

- Cofer, C. N., & Musgrave, B. S. (1963). Verbal behavior and learning: Problems and processes. In *Conference on Verbal Learning and Verbal Behavior, 2nd, Jun, 1961, Ardsley-on-Hudson, NY, US*. McGraw-Hill Book Company.
- Cole, M., & Wertsch, J. V. (1996). Beyond the individual-social antinomy in discussions of Piaget and Vygotsky. *Human development, 39*(5), 250-256.
- Dale, P., & Goodman, J. (2004). Commonality and individual differences in vocabulary growth. In *Beyond Nature-Nurture* (pp. 91-128). Psychology Press.
- Das, J.P., & Kendrick, M. (1997). PASS Reading Enhancement Program; A short manual for teachers. *Journal of Cognitive Education, 5*, 193-208.
- Dawson, G., Jones, E. J., Merkle, K., Venema, K., Lowy, R., Faja, S., ... & Smith, M. (2012). Early behavioral intervention is associated with normalized brain activity in young children with autism. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry, 51*(11), 1150-1159.
- Day, J. (2006). Phonological Disorders in Children: Clinical Decision Making in Assessment and Intervention [Book Review]. *Australian and New Zealand Journal of Audiology, The, 28*(1), 52.
- Desmarais, C., Sylvestre, A., Meyer, F., Bairati, I., & Rouleau, N. (2008). Systematic review of the literature on characteristics of late-talking toddlers. *International Journal of Language & Communication Disorders, 43*(4), 361-389.
- Dickinson, D. K., & McCabe, A. (2001). Bringing it all together: The multiple origins, skills, and environmental supports of early literacy. *Learning Disabilities Research & Practice, 16*(4), 186-202.
- Drigas, A., & Petrova, A. (2014). ICTs in speech and language therapy. *International Journal of Engineering Pedagogy (iJEP), 4*(1), 49-54.
- Drigas, A., Kokkalia, G., Economou, A., & Roussos, P. (2017). Intervention and Diagnostic Tools in Preschool Education. *International Journal of Emerging Technologies in Learning (IJET), 12*(11), 185-197.

- Ebbels, S. H., McCartney, E., Slonims, V., Dockrell, J. E., & Norbury, C. F. (2019). Evidence-based pathways to intervention for children with language disorders. *International journal of language & communication disorders*, 54(1), 3-19.
- Fälth, L., Gustafson, S., & Svensson, I. (2017). Phonological awareness training with articulation promotes early reading development. *Education*, 137(3), 261-276.
- Farkas, G., & Beron, K. (2004). The detailed age trajectory of oral vocabulary knowledge: Differences by class and race. *Social Science Research*, 33(3), 464-497.
- Feldman, H. M. (2005). Evaluation and management of language and speech disorders in preschool children. *Pediatr Rev*, 26(131), 40.
- Feldman, H. M., & Messick, C. H. (2008). Language and speech disorders. *Developmental behavioral pediatrics*. 1st ed. Mosby, 467-482.
- Feldman, M. A., Hancock, C. L., Rielly, N., Minnes, P., & Cairns, C. (2000). Behavior problems in young children with or at risk for developmental delay. *Journal of Child and Family Studies*, 9(2), 247-261.
- Fey, M. E., Catts, H. W., Proctor-Williams, K., Tomblin, J. B., & Zhang, X. (2004). Oral and written story composition skills of children with language impairment. *Journal of Speech, Language, and Hearing Research*.
- Gillberg, I. C., Helles, A., Billstedt, E., & Gillberg, C. (2016). Boys with Asperger syndrome grow up: psychiatric and neurodevelopmental disorders 20 years after initial diagnosis. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 46(1), 74-82.
- Glogowska, M., Roulstone, S., Enderby, P., & Peters, T. J. (2000). Randomised controlled trial of community based speech and language therapy in preschool children. *Bmj*, 321(7266), 923.
- Glykas, M., & Chytas, P. (2005). Next generation of methods and tools for team work based care in speech and language therapy. *Telematics and Informatics*, 22(3), 135-160.
- Godino-Llorente, J. I., Saenz-Lechon, N., Osmá-Ruiz, V., Aguilera-Navarro, S., & Gomez-Vilda, P. (2006). An integrated tool for the diagnosis of voice disorders. *Medical engineering & physics*, 28(3), 276-289.

- Goodman, J. C., Dale, P. S., & Li, P. (2008). Does frequency count? Parental input and the acquisition of vocabulary. *Journal of child language, 35*(3), 515-531.
- Goswami, U., Cumming, R., Chait, M., Huss, M., Mead, N., Wilson, A. M., ... & Fosker, T. (2016). Perception of filtered speech by children with developmental dyslexia and children with specific language impairments. *Frontiers in psychology, 7*, 791.
- Grawburg, M., & Rvachew, S. (2007). Phonological awareness intervention for preschoolers with speech and sound disorders. *Revue canadienne d'orthophonie et d'audiologie-Vol, 31*(1).
- Gutiérrez-Clellen, V. F. (2002). Narratives in two languages: Assessing performance of bilingual children. *Linguistics and Education, 13*(2), 175-197.
- Halliday, M. A. K. (1975). Learning how to mean. In *Foundations of language development* (pp. 239-265). Academic Press.
- Hart, C. (2018). *Doing a literature review: Releasing the research imagination*. Sage.
- Hebe, H. N. (2017). Towards a theory-driven integration of Environmental Education: The application of Piaget and Vygotsky in Grade R. *International Journal of Environmental and Science Education, 12*(6), 1525-1545.
- Heilmann, J. J., Miller, J. F., & Nockerts, A. (2010). Using language sample databases. *Language, Speech, and Hearing Services in Schools*.
- Huttenlocher, J., Haight, W., Bryk, A., Seltzer, M., & Lyons, T. (1991). Early vocabulary growth: relation to language input and gender. *Developmental psychology, 27*(2), 236.
- Justice, L. M., Pullen, P. C., & Pence, K. (2008). Influence of verbal and nonverbal references to print on preschoolers' visual attention to print during storybook reading. *Developmental Psychology, 44*(3), 855.
- Kaiser, A. P., & Roberts, M. Y. (2011). Advances in early communication and language intervention. *Journal of Early Intervention, 33*(4), 298-309.
- Karousou, (2017). Language assessment in infants, toddlers and preschoolers.

- Kokkalia, G., Drigas, A., & Economou, A. (2016). The role of games in special preschool education. *International Journal of Emerging Technologies in Learning (IJET)*, 11(12), 30-35.
- Lányi, C. S., & Tilinger, Á. (2004, July). Multimedia and virtual reality in the rehabilitation of autistic children. In *International Conference on Computers for Handicapped Persons* (pp. 22-28). Springer, Berlin, Heidelberg.
- Law, J., Boyle, J., Harris, F., Harkness, A., & Nye, C. (2000). Prevalence and natural history of primary speech and language delay: Findings from a systematic review of the literature. *International journal of language and communication disorders*, 35, 165-188.
- Leonard, L. B. (2014). *Children with specific language impairment*. MIT press.
- Longoria, A. Q., Page, M. C., Hubbs-Tait, L., & Kennison, S. M. (2009). Relationship between kindergarten children's language ability and social competence. *Early child development and care*, 179(7), 919-929.
- Love, J.R. (2000). *Childhood Motorspeech Disability (second edition)*. Allyn and Bacon.
- Luneski, A., Konstantinidis, E. I., Hitoglou-Antoniadou, M., & Bamidis, P. D. (2008). Affective computer-aided learning for autistic children. In *First Workshop on Child, Computer and Interaction*.
- Luneski, A., Konstantinidis, E. I., Hitoglou-Antoniadou, M., & Bamidis, P. D. (2008). Affective computer-aided learning for autistic children. In *First Workshop on Child, Computer and Interaction*.
- MacWhinney, B. (2000). The CHILDES project: Tools for analyzing talk: Volume I: Transcription format and programs, volume II: The database.
- Manolitsis, G. (2016). *Emergent literacy in early childhood education: New issues and educational implications*. *Preschool and Primary Education*, 4(1), 3-34.
- McCarthy, D. A. (1972). *Manual for the McCarthy Scales of Children's Abilities*. San Antonio: The Psychological Corporation
- McGregor, K. K. (2017). Semantics in child language disorders. In *Handbook of child language disorders* (pp. 392-415). Psychology Press.
- Melka, F. (1997). *Receptive vs. productive aspects of vocabulary*. In N. Schmitt & M.
- Miller, K. (2005). *Communication theories*. USA: Macgraw-Hill.

- Morgan, A. T., Su, M., Reilly, S., Conti-Ramsden, G., Connelly, A., & Liégeois, F. J. (2018). A brain marker for developmental speech disorders. *The Journal of pediatrics, 198*, 234-239.
- Morgan, A. T., Su, M., Reilly, S., Conti-Ramsden, G., Connelly, A., & Liégeois, F. J. (2018). A brain marker for developmental speech disorders. *The Journal of pediatrics, 198*, 234-239.
- Nancollis, A., Lawrie, B. A., & Dodd, B. (2005). Phonological awareness intervention and the acquisition of literacy skills in children from deprived social backgrounds. *Language, speech, and hearing services in schools*.
- National Research Council. (1998). *Preventing reading difficulties in young children*. National Academies Press.
- Nicolopoulou, A. (1993). Play, cognitive development, and the social world: Piaget, Vygotsky, and beyond. *Human development, 36*(1), 1-23.
- Norbury, C. F., Gooch, D., Wray, C., Baird, G., Charman, T., Simonoff, E., ... & Pickles, A. (2016). The impact of nonverbal ability on prevalence and clinical presentation of language disorder: evidence from a population study. *Journal of Child Psychology and Psychiatry, 57*(11), 1247-1257.
- Norrelgen, F., Fernell, E., Eriksson, M., Hedvall, Å., Persson, C., Sjölin, M., ... & Kjellmer, L. (2015). Children with autism spectrum disorders who do not develop phrase speech in the preschool years. *Autism, 19*(8), 934-943
- O'Hare, A. (2016). Management of developmental speech and language disorders. Part 2: Acquired conditions. *Archives of disease in childhood, 101*(3), 278-283.
- O'Hare, A., & Bremner, L. (2016). Management of developmental speech and language disorders: Part 1. *Archives of disease in childhood, 101*(3), 272-277.
- Panila, R.K., Das, J.P., Kendrick, M.E., Papadopoulos, T.C., & Kirby, J.R. (2000). Cognitive reading remediation for at-risk children in grade. *Journal of Cognitive Education and Psychology, 114*-139.
- Papadopoulos, T.C., Das, J.P., Parrila, R.K., & Kirby, J.R. (2003). Children at-risk for developing reading difficulties: A remediation study. *School Psychology International, 24*(3), 356-382.

- Papaeliou, C. F., & Rescorla, L. A. (2011). Vocabulary development in Greek children: A cross-linguistic comparison using the Language Development Survey. *Journal of Child Language, 38*(4), 861-887.
- Pardjono, P. (2016). Active learning: The Dewey, Piaget, Vygotsky, and constructivist theory perspectives. *Jurnal Ilmu Pendidikan, 9*(3).
- Parkin, A. J. (2016). *Memory: Phenomena, experiment and theory*. Routledge.
- Paul, P. V. (2001). *Language and deafness* (3rd ed.). San Diego, CA: Singular.
- Peña, E. D., Gillam, R. B., Malek, M., Ruiz-Felter, R., Resendiz, M., Fiestas, C., & Sabel, T. (2006). Dynamic assessment of school-age children's narrative ability: An experimental investigation of classification accuracy. *Journal of Speech, Language, and Hearing Research*.
- Pinto, G., Tarchi, C., & Bigozzi, L. (2015). The relationship between oral and written narratives: A three-year longitudinal study of narrative cohesion, coherence, and structure. *British Journal of Educational Psychology, 85*(4), 551-569.
- Qi, C. H., Kaiser, A. P., Milan, S., & Hancock, T. (2006). Language performance of low-income African American and European American preschool children on the PPVT-III. *Language, Speech, and Hearing Services in Schools*.
- Ramani, G. B., & Siegler, R. S. (2008). Promoting broad and stable improvements in low-income children's numerical knowledge through playing number board games. *Child development, 79*(2), 375-394.
- Reed, A.V. (2005). *An introduction to Children with Language Disorders* (third edition). Pearson Education, Inc.
- Rescorla, L. (2009). *Language and Reading Outcomes in Late Talking Toddlers: Support for a Dimensional Perspective on Language Delay*. *Journal of Speech, Language, and Hearing Research, 52*, 16-30.
- Schipor, O. A., Pentiu, S. G., & Schipor, M. D. (2012). Improving computer based speech therapy using a fuzzy expert system. *Computing and Informatics, 29*(2), 303-318.
- Schmitt, N., & McCarthy, M. (1997). *Vocabulary: Description, acquisition and pedagogy*. Cambridge university press.

- Schwartz, R. G., Botwinik-Rotem, I., & Friedmann, N. (2017). Linguistics in child language disorders. In *Handbook of child language disorders* (pp. 151-183). Psychology Press.
- Smiley, L., Goldstein P. (1998). *Language Delays and Disorders: From Research to Practice*. Singular
- Smith, L., Dockrell, J., & Tomlinson, P. (2003). Educational implementation and teaching. In *Piaget, Vygotsky & Beyond* (pp. 24-35). Routledge.
- Snowling, M., Bishop, D. V. M., & Stothard, S. E. (2000). Is preschool language impairment a risk factor for dyslexia in adolescence?. *The Journal of Child Psychology and Psychiatry and Allied Disciplines*, 41(5), 587-600.
- Southwood, F., & Russell, A. F. (2004). Comparison of conversation, freeplay, and story generation as methods of language sample elicitation. *Journal of Speech, Language, and Hearing Research*.
- Sutera, S., Pandey, J., Esser, E. L., Rosenthal, M. A., Wilson, L. B., Barton, M., ... & Fein, D. (2007). Predictors of optimal outcome in toddlers diagnosed with autism spectrum disorders. *Journal of autism and developmental disorders*, 37(1), 98-107.
- Thomaidou, L., & Madoudis, S. (2007). Alpha test—Screening test for school readiness. Retrieved from <http://www.carola-alepi.gr/carola/index.php?part=10&type=79#erotisi108>
- Tizard, B., & Hughes, M. (2008). *Young children learning*. John Wiley & Sons.
- Toki, E. I., Pange, J., & Mikropoulos, T. A. (2012). An online expert system for diagnostic assessment procedures on young children's oral speech and language. *Procedia Computer Science*, 14, 428-437.
- Tomblin, J. B., Records, N. L., Buckwalter, P., Zhang, X., Smith, E., & O'Brien, M. (1997). Prevalence of specific language impairment in kindergarten children. *Journal of speech, language, and hearing research*, 40(6), 1245-1260.
- Tryphon, A., & Vonèche, J. (Eds.). (2013). *Piaget Vygotsky: The social genesis of thought*. Psychology Press.
- Tudge, J. R., & Winterhoff, P. A. (1993). Vygotsky, Piaget, and Bandura: Perspectives on the relations between the social world and cognitive development. *Human development*, 36(2), 61-81.

- Tudge, J., & Rogoff, B. (1999). Peer influences on cognitive development: Piagetian and Vygotskian perspectives. *Lev Vygotsky: critical assessments*, 3, 32-56.
- Uccelli, P., & Páez, M. M. (2007). Narrative and vocabulary development of bilingual children from kindergarten to first grade: Developmental changes and associations among English and Spanish skills. *Language, Speech, and Hearing Services in Schools*.
- Vogt, P., & Mastin, J. D. (2013). Rural and urban differences in language socialization and early vocabulary development in Mozambique. In *Proceedings of the Annual Meeting of the Cognitive Science Society* (Vol. 35, No. 35).
- Vygotsky, L. S. (1997). *The collected works of LS Vygotsky: Problems of the theory and history of psychology* (Vol. 3). Springer Science & Business Media.
- Washington, J. A., & Craig, H. K. (1999). Performances of at-risk, African American preschoolers on the peabody picture vocabulary test-III. *Language, Speech, and Hearing Services in Schools*, 30(1), 75-82.
- Waters, E., & Doyle, J. (2004). Systematic reviews of public health in developing countries are in train. *Bmj*, 328(7439), 585.
- Whitehurst, G. J., & Lonigan, C. J. (1998). Child development and emergent literacy. *Child development*, 69(3), 848-872.
- Whitehurst, G. J., & Lonigan, C. J. (2001). Get Ready to Read! screen- ing tool. New York: National Center for Learning Disabilities.
- Williams, D. L., Goldstein, G., Carpenter, P. A., & Minshew, N. J. (2005). *Verbal and Spatial Working Memory in Autism. Journal of Autism and Developmental Disorders*, 35(6), 747-756.
- Wilson, A. J., Dehaene, S., Dubois, O., & Fayol, M. (2009). Effects of an adaptive game intervention on accessing number sense in low-socioeconomic-status kindergarten children. *Mind, Brain, and Education*, 3(4), 224-234.
- Wilson, S. B., & Lonigan, C. J. (2009). An evaluation of two emergent literacy screening tools for preschool children. *Annals of dyslexia*, 59(2), 115-13.

- Wilson, S. B., & Lonigan, C. J. (2009). Identifying preschool children at risk of later reading difficulties: Evaluation of two emergent literacy screening tools. *Journal of Learning Disabilities*.
- Xiao, Y., & Watson, M. (2019). Guidance on conducting a systematic literature review. *Journal of Planning Education and Research*, 39(1), 93-112.
- York: McGraw-Hill.
- Yorkston, M.K, Beukelman, R.D., Strand, A.E., Bell, R.K. (2006). Θεραπευτική Παρέμβαση Νευρογενών Κινητικών Διαταραχές Ομιλίας σε Παιδιά και Ενήλικες. Επ. Μαρία Καμπανάρου. Αθήνα: Εκδόσεις Έλλην.
- Αλεξάνδρου, Κ. (1986). *Τραυλισμός ή Βατταρισμός - η πιο οδυνηρή διαταραχή της ομιλίας*. Αθήνα: Ιδιωτική Έκδοση
- Βογινδρούκας, Ι., Μαρίνης, Δ., Νικολόπουλος, Π., Νικολόπουλος, Α., Οκαλίδου, Α., Πρώιου, Χ., Πρωτόπαπας, Α.Χ., Σίμος, Π. (2008). *Γλωσσική ανάπτυξη και διαταραχές*. Εκδότης Τόπος
- Βορριά, Π., Κιοσέογλου, Γ., Ντούμα, Μ., Λιμναίου, Ν., Ιωσηφίδου, Β., Γιώτα, Κ., & Σκεπετάρη, Σ. (2007). *Η γλωσσική ανάπτυξη σε παιδιά προσχολικής ηλικίας: Ερευνητικά δεδομένα από τη χρήση ψυχομετρικών εργαλείων*. Παιδαγωγική Επιθεώρηση, 43, 68-90
- Βοσνιάδου, Σ. (1995). *Κείμενα εξελικτικής ψυχολογίας, Α' Τόμος – Γλώσσα*. Αθήνα: Gutenberg - Ψυχολογία.
- Γκολιάρης, Χ. (1993). *Πρόσκτηση και καλλιέργεια της γλωσσικής έκφρασης (προφορικής και γραπτής) στο δημοτικό σχολείο*. Θεσσαλονίκη: Ζέφυρος.
- Γούτσος, Δ. (2012). *ΓΛΩΣΣΑ κείμενο, ποικιλία, σύστημα*. Κριτική
- Γώτη, Ε., Δέρρη, Β., & Κιουμουρτζόγλου, Ε. (2006). Γλωσσική Ανάπτυξη Παιδιών Προσχολικής Ηλικίας μέσω της Φυσικής Αγωγής. *Inquiries in Sport & Physical Education*, 4(3), 371-378.
- Δαφέρμου, Χ., Κουλούρη, Π., Μπασαγιάννη, Ε. (2014). *Οδηγός Νηπιαγωγού. Εκπαιδευτικοί σχεδιασμοί. Δημιουργικά περιβάλλοντα μάθησης*. Αθήνα
- Εξαρχάκος, Γ. (2001). *Φυσιολογία της φωνής*. Αθήνα: Εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα.

- Ευθυμίου, Α. (1999). *Απόκτηση της σημασίας των λέξεων: Αντιστοίχιση λεξιλογικού και σημασιολογικού συστήματος*. *Ψυχολογία*, 6, 1-12.
- Ζακοπούλου, Β. (2009). *ΠροΑναΓράφω*. Γλαύκη
- Κάκουρος, Ε., & Μανιαδάκη, Κ. (2006). *Ψυχοπαθολογία παιδιών και εφήβων. Αναπτυξιακή προσέγγιση*. Αθήνα: Τυπωθήτω-Γιώργος Δάρδανος
- Καλαντζής, Κ. (1985). *Διαταραχές του λόγου στην παιδική ηλικία*. Αθήνα: Εκδόσεις Καραβίας Ρουσόπουλος.
- Καμπανάρου, Μ. (2007). *Διαγνωστικά θέματα λογοθεραπείας*. Αθήνα: Έλλην.
- Καρπαθίου, Χ. (1994). *Δυσλεξία*. Αθήνα: Έλλην
- Κατή Δ. (1989). *Γλωσσική ανάπτυξη, Παιδαγωγική ψυχολογική εγκυκλοπαίδεια*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα
- Κατή, Δ. (1990). *Μορφολογική γλωσσική ανάπτυξη. Παιδαγωγική ψυχολογική εγκυκλοπαίδεια*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα
- Κατή, Δ. (1991). *Φωνολογική Ανάπτυξη. Παιδαγωγική Ψυχολογική Εγκυκλοπαίδεια*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα
- Κατή, Δ. (1992). *Σημασιολογική ανάπτυξη. Παιδαγωγική ψυχολογική εγκυκλοπαίδεια*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα,
- Κατή, Δ. (2001). *Απόκτηση της γλώσσας. Στο Α.Φ. Χρηστίδης & Μ. Θεοδωροπούλου (Επ. Εκδ.), Εγκυκλοπαιδικός Οδηγός για τη γλώσσα (σελ. 27-30)*. Θεσσαλονίκη: Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας.
- Κατή, Δ. (2011). *Εγκυκλοπαιδικός Οδηγός για τη γλώσσα. (Θ. Χρηστίδης, Επιμ.)*. Θεσσαλονίκη: Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας
- Κουτσουβάνου, Ε. (1991). *Η γλωσσική ανάπτυξη του παιδιού προσχολικής ηλικίας και τηλεόρασης*. Αθήνα: Οδυσσεάς
- Λογοπεδικών, Π. Σ. (2005). *ΑνΟμιλο Τεστ Ανίχνευσης διαταραχών Ομιλίας και Λόγου*. Εκδόσεις: Ελληνικά Γράμματα.

- Λογοπεδικών, Π. Σ. (2007). *ΜέταΦων: Τεστ μεταφωνολογικής ανάπτυξης και αναγνωστικής ετοιμότητας ως προς τη φωνολογική επίγνωση*. Αθήνα: Ιατρικές Εκδόσεις Κωνσταντάρας.
- Μότσιου, Ε. (2014). *Εισαγωγή στην ανάπτυξη της γλώσσας*. Αθήνα: University Studio Press
- Μπαμπινιώτης, Γ. (2000). *Εμπλουτισμός του λεξιλογίου*. Ελληνικά Γράμματα
- Ντούμα, Μ. & Βορριά, Π. (2013). *Η γλωσσική ανάπτυξη κατά την προσχολική ηλικία: Ο ρόλος της αστικότητας της περιοχής διαμονής. Τμήμα Ψυχολογίας, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης*
- Οικονομίδης, Β. Δ. (2003). *Το δεκτικό λεξιλόγιο παιδιών ηλικίας 5,5 – 6,5 ετών*. Αθήνα: Γρηγόρης
- Παπαηλιού, Χ. (2005). *Η ανάπτυξη της γλώσσας. Θεωρητικές προσεγγίσεις και ερευνητικά δεδομένα από την τυπική και αποκλίνουσα γλωσσική συμπεριφορά*. Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση
- Παπασιλέκας, Α. (1979). *Διαταραχές του λόγου*. Αθήνα: χ.ε.
- Πιάνος, Χ. Κ. (2003). *Ψυχοκοινωνικές Διαταραχές και Αντιμετώπισή τους*. Εκδόσεις Έλλην.
- Πόρποδας, Κ. (1999). *Γνωστική ψυχολογία, Θέματα ψυχολογίας της γλώσσας, Λύση προβλημάτων, Τόμος 2*. Αθήνα.
- Πόρποδας, Κ. (1991). *Εισαγωγή στην Ψυχολογία της Ανάγνωσης*. Πάτρα: Πανεπιστήμιο Πατρών.
- Πόρποδας, Κ. (2002). *Η ανάγνωση*. Πάτρα.
- Πόρποδας, Κ. (2003). *Η μάθηση και οι δυσκολίες της (Γνωστική προσέγγιση)*. Πάτρα.
- Πρώιου, Χ. (2003). *Δυσφαγία, δυσφασία, δυσαρθρία: λογοπαθολογία για ενήλικες και παιδιά*. Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Γιαπούλη
- Πρωταγόρα - Λιανού, Ν., Γιαννοπούλου, Σ., & Συκιώτου, Π. (2003). *Ανίχνευση της καθυστέρησης του λόγου σε παιδιά προσχολικής ηλικίας*. Ελληνικά Γράμματα.
- Σερδάρης, Π. (1998). *Ψυχολογία των διαταραχών του λόγου*. Θεσσαλονίκη: University Studio Press.
- Τζιουράδου, Μ. (1995). *Παιδιά με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες*. Εκδόσεις Προμηθεύς